

DALMATINCI U VOJNOJ SLUŽBI AUSTRIJE (1797.-1805.)

ŠIME PERIČIĆ

Zavod za povijesne znanosti
HAZU u Zadru

UDK: 949.75:943.6(1797.-1805.)

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 15. X. 1993.

Malo se zna o vojnoj službi stanovnika Dalmacije u doba prve austrijske uprave (1797.-1805.). Štoviše, njeni povjesničari napoleonske epohe jedva su natuknuli taj problem. Upravo nedostatnost poznavanja ovog problema potkla je autora da ga što bolje istraži, obradi i podastre javnosti. Na žalost, trenutne objektivne okolnosti ne dopuštaju konzultaciju izvora izvan domovine, te se autor ograničio uglavnom na dostupne mu u Povijesnom arhivu u Zadru. Svejedno, nova saznanja omogućila su barem približno ocrtavanje sudjelovanja Dalmatinaca u kopnenoj vojsci i ratnoj mornarici pod austrijskom zastavom onog doba: tu je riječ o novačenju, dezerterstvu, sudjelovanju u borbama, pobuni vojnika u Mlecima 1800. i drugom u svezi s vojnom službom u Dalmaciji. Ovim je autor pridonio barem djelomišnom osvjetljavanju ovog problema.

Poznata je činjenica da je mirom u Leobenu odnosno Campoformiju 1797. Dalmacija zajedno s Bokom kotorskom pripala Austriji, a mletački posjedi u Albaniji i Jonskim otocima Francuskoj. Dakako, jedan od poglavitih razloga posjedovanja Dalmacije od strane Austrije bilo je njeno strateško značenje u ovom dijelu Europe, ali isto tako mogućnost regrutiranja dobrih vojnika, njoj toliko potrebnih upravo tada.¹ Međutim, o ovome zadnjem se dosad malo znalo i pisalo. Naime, autori povijesti Dalmacije napoleonske epohe jedva da su dotakli to, reklo bi se, vrlo značajno pitanje.² Ono je promaklo i piscima prošlosti Dalmacije uopće, koji su naravno, prikazivali i

---

1 Ivan PEDERIN, *Austrijski putopisci prema Hrvatima Dalmacije s obzirom na ratove 1797-1814, 1848, 1859. i 1866. godine*, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, 21, 1974., 200.

2 Tullio ERBER, *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*, Zadar 1886.; Paul PISANI, *La Dalmatie de 1797 à 1815*, Paris 1893.; Ferdo ŠIŠIĆ, *Neke stranice iz novije naše historije (1797-1814)*, *Hrvatsko kolo*, V, Zagreb 1909.

navedeno razdoblje.³ Dapače, ni jedina disertacije kojoj je predmet bio prikaz povijesti Dalmacije u doba tzv. prve austrijske uprave nije nimalo osvjetlila udio stanovnika Dalmacije u onodobnoj vojnoj službi vlasti koja je upravljala pokrajinom.⁴ Kako su sve okupacijske vlasti ovdje pokušavale pronaći pravi rudnik valjanih i odvažnih vojnika, od toga svakako nije odustala ni Austrija u doba prvog, istina kratkotrajnog vladanja Dalmacijom.

Nedostatnost poznavanja ovog problema potakla je autora da ga što bolje i iscrpnije istraži, obradi i podastre javnosti. Da bi udovoljio zadatku nastojao je pronaći i konzultirati svu dosadašnju literaturu koja se odnosi na ovo razdoblje dalmatinske povijesti i sačuvane, bolje reći dostupne, izvore u Povijesnom arhivu u Zadru. Stvarna trenutna situacija čini da se radnja temelji isključivo na vrelima domaće provenijencije.

Temeljem novih saznanja obrađeno je sudjelovanje Dalmatinaca u kopnenoj vojsci i ratnoj mornarici pod austrijskom zastavom. Koliko je to moguće bit će riječi o novačenju i odazivu ovdašnjih mladića, njihovim plaćama, dezerterstvu, sudjelovanju u borbama, pobuni (1800.) i drugom u svezi s vojnom službom, u nadi da će to pridonijeti makar djelomičnom osvjetljavanju problema.

I.

Kada se Napoleon Bonaparte na svom pobjedničkom putu kroz sjevernu Italiju 1796. približio granicama Mletačke republike u Lombardiji, kada je njoj stvarno zaprijetila »jakobinska opasnost«, Senat je pozvao svoje odane podanike na obranu šire im domovine: iz Dalmacije je onamo krenulo 10.000 momaka zavojačenih na brzinu (kraine, černide).⁵ Naime, unatoč dotadašnjoj praksi teritorijalne vojske, koja je bila dužna braniti vlastiti teritorij, tada su mletačke vlasti u Dalmaciji unovačile najprije 3.000, a potom još 7.000 mladića u svrhu obrane mletačkog posjeda u sjevernoj Italiji, odnosno samih

---

3 Grga NOVAK, *Prošlost Dalmacije*, II, Zagreb, 1944.; Giuseppe PRAGA, *Storia di Dalmazia*, Padova, 1954.; Ni Vinko FORETIĆ (Udio naših ljudi u stranim mornaricama, *Pomorski zbornik*, I, Zagreb, 1962.) ne donosi ništa o udjelu Dalmatinaca u ratovima od 1797. do 1805.

4 Ante MATIJEVIĆ, *Geschichte die Dalmatien 1797-1806*, rukopis u samostanu sv. Frane u Zadru.

5 ERBER, 3; PRAGA, 203. Neki govore o 12.000 černida (Giovanni CATTALINICH, *Storia della Dalmazia*, III, Zadar 1835., 177) koji su išli braniti Mletke od Francuza.

Mletaka ako ustreba.⁶ Treba pak reći i to da su Hrvati iz banske Hrvatske također sudjelovali u obrani austrijskih interesa u Europi, ratujući od 1792. do 1797. u Nizozemskoj, Njemačkoj i sjevernoj Italiji, dakako protiv istog neprijatelja.⁷ Ovi zadnji najviše su se istakli u boju kod sela Arcole nedaleko Verone 15.-17. stud. 1796. godine.⁸ U proljeće sljedeće godine došlo je do sraza francuske i mletačke vojske: u njemu su sudjelovali oni Dalmatinci koji su bili stacionirani u Veroni. Neki od njih su tom prigodom dopali rana. Ratna sreća im nije bila naklonjena, te su već noću 14./15. svibnja bili najvećim dijelom razoružani i potom čuvani od Francuza, kao zarobljenici ili taoci.⁹ Na izričit zahtjev Napoleona malo zatim su pušteni i potom brodovima preko Mletaka vraćeni u domovinu, svojim kućama.¹⁰ Taj čin može značiti bojazan Francuza od ovih hrabrih i odvažnih boraca.

U međuvremenu je austrijski general Mato Rukavina za račun svog cara, od lipnja do kolovoza 1797., s oko 4.000 vojnika, okupirao Mletačku Dalmaciju,¹¹ do Neretve, te potom se pripremao isto uraditi s Bokom kotorskom. Već 6. srpnja su u Zadru neki mletački časnici i vojnici prisegli na vjernost austrijskom caru, među kojima je bio stanovit broj rođenih Dalmatinaca.¹² Malo zatim, obraćajući se narodu u trogirskoj katedrali, Rukavina je, među ostalim rekao: »Ja se nadam, ako bude potribito, da očete i vi s talom braćom slavnoga našega naroda njegovim vjnim podložnikom i vašu krv proliti, za obranu i veličanstvo njegova slavnoga pristolja...«¹³ To je bio otvoreni poziv Dalmatincima na vojnu službu Austrije. Potom su mletačke posade gradova Dalmacije, barem jedan dio, izrazile lojalnost

-
- 6 F. ŠIŠIĆ, Pad mletačke republike i ulaz Austrijanaca u Dalmaciju, *Prosvjeta*, Zagreb, II/1894., br. 16.
- 7 ISTI, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1962., 380.
- 8 Isto, 380; Antun NEMČIĆ, *Putositnice*, Zagreb, 1942., 32-33; Miloš ŠKARICA, Napoleon i Hrvati na mostu kod Arcolea godine 1796, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 10, 1962., 445-455.
- 9 ERBER, 9. Mladi Ivan Kreljanović Albinoni je (1800.) napisao komediju u kojoj se izruguje Mletačkoj Republici i Dalmatincima koji su je htjeli braniti (Vjekoslav MAŠTROVIĆ, Zadrani Ivan Kreljanović Albinoni, *Radovi IJAZU u Zadru*, 19, 1972., 88).
- 10 ŠIŠIĆ, *Pregled povijesti...*, str. 380; Dalmacija, Split, 1892., 142; Kruno PRIJATELJ, Ljetopis nepoznatog Splitsanina od g. 1756. do 1811, *Starine JAZU*, knj. 44, Zagreb 1952., 79.
- 11 V. MAŠTROVIĆ, Razvoj sudstva u Dalmaciji u XIX stoljeću, Zagreb, 1959., 20; G. NOVAK, Pokret za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, *Rad JAZU*, knj. 269, Zagreb, 1940., 27.
- 12 NOVAK, Pokret za sjedinjenje..., str. 29; Josip POSEDEL, *Zadar 1797-1813, Zadar/zbornik*, Zagreb, 1964., 197.
- 13 NOVAK, Pokret za sjedinjenje..., str. 32; ISTI, *Prošlost Dalmacije*, 277; POSEDEL, 199; Povijesni arhiv u Zadru (unaprijed PAZd), Spisi Vlade za Dalmaciju (SVD), 1805., kat. XXIV.

novom vladaru i želju da ih se primi u njegovu službu: samo u Zadru je oko 300 časnika bivše mletačke vojske ostalo bez službe, te su neki od njih, razumije se dragovoljno, prešli u službu austrijskog cara.¹⁴ Slično se zbilo i u drugim gradovima.

Tako je već u kolovozu te godine u čitavoj Dalmaciji bilo stacionirano 6.219 vojnika-pješaka, svrstanih u 6 bataljuna i 49 kompanija, te 460 konjanika, najviše u Zadru, Kninu, Drnišu. U Zadru je bio raspoređen i čitav bataljun Ličana, prispjelih ovamo s Rukavinom.¹⁵ Svejedno ta vojska, skupljena zbrda-zdola, nije smatrana doraslom da brani čitavu pokrajinu od eventualnog neprijatelja s mora i kopna. General Rukavina je držao sigurnim da će Dalmatinci, poslije povratka iz Mletaka kući, pristupiti u austrijsku vojsku i na taj način izraziti svoju odanost i pokornost vladaru.¹⁶ Ali to se, na njegovu žalost, nije tako zbilo.

Najveći dio vojnih posada u dalmatinskim gradovima i tvrđavama činili su poslije vojnici iz banske Hrvatske (Banali, Banallioti) ili Vojne krajine. Samo manji dio tvorili su Dalmatinci, koji su bili svrstani u Dalmatinske vojničke čete (Corpo dei Soldati Dalmati; Corpo militare Dalmata).¹⁷ Nasuprot ovima, oni na službi u sjevernoj Italiji nazivani su Dalmatincima prekomorcima (Oltremarini Dalmati). Poslije su vojne snage u Dalmaciji bile svrstane u bataljune i pukovnije, koje su nazivane po njihovim zapovjednicima (Bellegard, Strassoldo i dr.).¹⁸ Zajedno su najčešće nazivane Dalmatinskom vojskom (Truppa Dalmata).

Sredinom 1802. u Dalmaciji i Boki kotorskoj su raspoređena još četiri topnička bataljuna s ukupno 322 vojnika.¹⁹ Kada je 1804. general Thomas Brady imenovan vojnim i građanskim guvernerom Dalmacije i Boke, njegova poglavita zadaća bila je organizacija obrane ovih pokrajina, ali isto tako i

---

14 NOVAK, Pokret za sjedinjenje..., str. 30.

15 ERBER, 70, bilj. 2; ŠIŠIĆ, Neke stranice..., str. 224; PAZd, Spisi Dvorske komisije (SDK), svež. VI, br. 55. Pisani kaže (107) da je Austrija u Dalmaciji držala 5.000-6.000 vojnika, najviše u Zadru, Kninu i Šibeniku. Ta je vojska, navodno, bila namijenjena održavanju mira i reda u samoj pokrajini (PAZd, SDK, VI, br. 66).

16 ERBER, 68-69; PAZd, SDK, VI, br. 66.

17 PAZd, Spisi Centralne blagajne (SCB), svež. 2, br. 239-593.

18 PAZd, SVD, 1798, VIII, br. 2413; SDK, VI, br. 4519; IX, br. 3734. U Splitu je bila stacionirana pukovnija pod zapovjedništvom Vicka Michieli-Vitturija. U njenom sastavu bila je četa kapetana Jakova Granića koju su pored njega tvorili poručnik Zuane Kručić, 6 dočasnika, 2 bubnjara i 10 vojnika; među dočasnicima bila su dva kapetanova sina (PAZd, SDK, IX, br. 1174).

19 PAZd, SVD, 1802, XXII, br. 4317.

novačenje što većeg broja vojnika za novi rat.²⁰ U jesen te godine Dalmacija je pojačana s dva bataljuna vojnika, kako bi se potakla nova organizacija i održao red u pokrajini.²¹ No sve to nije bilo dostatno ni učinkovito, te su ove jedinice ostale »slabo poznate«, budući da se nisu ovjenčale bojnomo slavom: u siječnju 1806. guverner Brady javlja vojnom zapovjedništvu u Mlecima da javni mir nije osiguran poradi nesposobnosti vojnih posada koje štite Dalmaciju.²²

II.

Neki od Dalmatinaca koji su dotle služili u mletačkoj vojsci prigrlili su ideje francuskih revolucionarnih zbivanja, te se nisu odazvali pozivu generala Rukavine da stupe u redove austrijske vojske. Ni ostali to nisu bili voljni učiniti jer im je dojadilo izbjivanje od kuće i jer nisu bili navikli na dugotrajno služenje vojne obveze, makar s plaćom. Štoviše, kada je Austrija uvela novačenje, u Dalmaciji je naišla na velik zazor njenog pučanstva prema tom postupku.²³ Naime, kada su oznanjenjem od 5. kolovoza 1797. Dalmatinci, koji su prethodno bili u mletačkoj vojnoj službi, pozvani da prijeđu u redove Dalmatinske vojske (Truppe di Nazione Dalmata), dakle vojnu službu Austrije, s plaćom i izdržavanjem poput onog u mletačkoj vojsci, nije bilo ni izdaleka očekivanog učinka. Vladar je odlučio preuzeti u vojnu službu Dalmatince, a ne samo Talijane u službi bivše Mletačke republike. I to je bilo istaknuto. Ako pak budu u službi izvan domovine, bit će plaćeni i uzdržavani na način carske vojske.²⁴ Bilo je malo vojnika, dočasnika i časnika koji su se odazvali tom pozivu, te odmah bili svrstani u bataljun domaćih vojnika (Battaglione delle Coletizie) pod zapovjedništvom pukovnika Kasimira.²⁵ Ni povratnici iz Italije ni drugi sposobni muškarci dorasli vojnoj službi nisu se

---

20 MAŠTVORIĆ, *Razvoj sudstva...*, str. 42-43; Stjepan ANTOLJAK, *Dalmatinsko pitanje kroz vjekove*, Zagreb, 1944., 112-113.

21 PAZd, *Presidijalni spisi guvernera Bradyja (PSGB)*, 1804., II, br. 184. U listopadu 1804. obavljena je nova podjela vojnih postrojbi u Dalmaciji, kojih je najviše bilo u Zadru, čak 10 kompanija (četa) (PAZd, SVD, 1804, XXIII, br. 7204).

22 PISANI, 89; PAZd, PSGB, 1806., II, br. 311.

23 PISANI, 88; ŠIŠIĆ, *Neke stranice...*, str. 202; PAZd, SDK, VI, br. 3279, 3341.

24 *Raccolta di editti e proclami*, i, Zadar, 1799., 16-17. Odmah je u Zadru bila uspostavljena uprava odnosno Zapovjedništvo za regrutiranje novaka u Dalmaciji. Tu je sve uvojačene pregledavao kirurg i davao zadnje mišljenje o njihovoj sposobnosti (PAZd, SDK, IX, br. 3734). Najveće ovlasti pri vojačenju uživao je pukovnik Danese (PAZd, SVD, 1804., XXIII, br. 31.)

25 PAZd, SDK, VI, br. 3279, 3341.

javljali vlastima. Stoga je 7. rujna poziv ponovljen: budući da su se stari vojnici razišli, ističe se potreba popune hrvatske čete, te se pozivaju hrvatski vojnici da se u roku od 10 dana prijave vojnim vlastima u Zadru, jer će u protivnome biti kažnjeni.²⁶

Bilo je onih koji su se sami prijavljivali u vojnu službu Austrije, uglavnom bivši časnici, ali je manjkalo običnih vojnika »za usnaziti Hervatski kumpania«, budući da su se ovi jedva odazivali.²⁷ Ponekad su se časnici, dočasnici i vojnici zajednički javljali, kako je to bio slučaj njih 133-ce, nalazeći se tada u Trstu.²⁸ Začudo, kolonel Danese je, zahvaljujući popularnosti, ubrzo uspio za austrijsku vojnu službu pridobiti 500 novaka iz okolice Imotskoga, dok je u drugim mjestima pokrajine, napose Splitu, vojačenje nailazilo na razne prepreke.²⁹

Bilo je i drugih aktivnosti u svezi s tim. Tako su dvojica časnika - Carlo d'Haas Contarini, potpukovnik »Hrvata na konju« (Croati a cavalo), dakle konjanika, i kapetan draguna Vicko Oršić 4. pros. te godine Dvorskoj komisiji u Zadru predložili uspostavu skupine od 300 Dalmatinaca za službu u austrijskoj lakoj konjici. Vlasti su njihov prijedlog dočekale sa zadovoljstvom i spremno uzele u razmatranje mogućnost njegova oživotvorenja.³⁰ Međutim, ona nije bila ustrojena do veljače sljedeće godine, ali je svejedno u Dalmaciji postojala nekakva konjička postrojba kojoj je zapovjednikom bio poručnik Šimun Nekić.³¹ Možda je ona bila samo trenutno u pokrajini, a inače stacionirana u sjevernoj Italiji, pa je stoga izvori ne spominju.

Dakako, Austrija je trebala hrabrih i vještih vojnika pošto je već sljedećih godina (1799.-1800., 1805.) vodila dva uzastopna rata protiv Francuske. A Dalmaciju je držala prirodnim rasadnikom dobrih vojnika.³² No, Dalmatinci dotle nisu bili navikli stalnoj, plaćeničkoj vojnoj službi, osim onoj dobrovoljačkoj, kakvoj su podliježali pod Mlečanima. Nova je vlast držala

---

26 V. MAŠTROVIĆ, *Zadarska oznanjenja*, Zagreb, 1979., 52; PAZd, Štampe, svež. 4, br. 284/II; SDK, VI, br. 543, 823, 934, 1571.

27 PAZd, SDK, VI, br. 544.

28 Isto, br. 2444, 3458.

29 Smotra dalmatinska, 17, Zadar, 1904., br. 10. Neki misle da se to zbilo 1799. (Ante UJEVIĆ, *Imotska krajina*, Imotski, 1991., 171) ali mi držimo da je to uslijedilo na samom početku ovdašnje austrijske uprave.

30 PAZd, SDK, IX, br. 1817.

31 PAZd, SCB, svež. 2, br. 511.

32 PISANI, 78; PAZd, SDK, III, br. 3216.

teritorijalne snage (krajine, černide) toliko značajnima da ih je očuvala u zatečenom sustavu.³³ To je zapravo bila poluvojnička organizacija domaćeg pučanstva, u kojoj je tada (1798.) bilo upisano oko 2.000 za oružje sposobnih muškaraca. Ona je bila stalni rasadnik vojnika. Može se općenito reći da su u načelu »černide« bile organizirane na otocima i priobalnom dijelu, a »krajine« u kopnenom dijelu pokrajine.³⁴ I tada su zapovjednici tih postrojbi bili domaći ljudi, koji su brinuli da oni, ljudi koji su podlijegali toj službi, steknu stanovitu vještinu rukovanja oružjem i navikavanje života pod stegom.

Bečki dvor se oslanjao na oduševljena izvješća komesara Thurna, koji je uvjeravao svoje nadčinjene u vjernost podanika u Dalmaciji, te mogućnost, u slučaju potrebe, uvojačenja preko 12.000 ovdašnjih ljudi.³⁵ Međutim, kada je Austrija, kao članica Druge koalicije, zaratila s Francuskom 1799., njegova predviđanja nisu se ni približno obistinila. Istina, još otprije su Dalmatinci činili poseban vojnički zbor kojim su zapovijedali valjani časnici, ali je Austrija trebala daleko više vojnika. Stoga je naložila povećanje njihova broja. Kada je u Italiji već bjesnio rat, u ožujku te godine, Zadru je stigla zapovijed za žurno i pomljivo vojačenje 1.500 mladića, koji su »bez kašnjenja« trebali biti prevedeni u Mletke. Ta zadaća bila je povjerena Vicku Michieli Vitturiju, kolonelu Dalmatinaca (Collonelo de' Dalmati).³⁶

Zapravo je tada na kušnju stavljena snaga Dalmacije, kada je svaka osoba »sposobna za rukovanje oružjem i poznate neustrašivosti« bila dužna stupiti pod austrijski barjak. Vojačenja su bile izuzete obitelji subaša, seoskih glavara i još neke povlaštene osobe. Prema sačinjenom popisu u pojedinom upravno-vojnom području trebalo je uvojačiti onoliko osoba kako slijedi:³⁷

---

33 Šime PERIČIĆ, *Vojna krajina u Dalmaciji, Vojne krajine u jugoslavenskim zemljama u novom veku do Karlovačkog mira 1699.*, SANU, Odeljenje istorijskih nauka, knj. 12, Beograd, 1989., 209.

34 PAZd, SVD, 1799, VI, br. 1837; XIII, br. 3261; 1805, IX, br. 9506; XXII, br. 388; SDK, II, br. 4593. U Istri su tada, kao pod Mlečanima, služili seljaci svrstani u »seljačke korpuse« (Božo MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod u Istri*, I, Pazin 1967., 22).

35 A. Matijević, str. 157. Zacijelo je on mislio na onolik broj Dalmatinaca koliko ih je otišlo braniti Mletke 1796./97.

36 PAZd, SVD, 1799., III/1, br. 1460.

37 *Isto*, br. 1460, 1615, 1661, 1675.

<u>područje</u>	<u>novaka</u>
Zadarsko kopno	280
Zadarski otoci	80
Sinj	160
Šibenik	160
Trogir	200
Split (Klis)	100
Kaštelâ	60
Imotski	130
Knin	280
Skradin	50

Prema tome, od ovog vojačenja bili su izuzeti prvotno Omiš, Makarska i Neretva. Propozicije vojačenja su sinove jedinice oslobađale služenja vojske. Naprotiv, najbrojnije obitelji davale su najviše vojnika, ovisno o broju muškaraca u dobi od 16 do 60 godina. Premda su na vrijeme obavljene sve potrebne radnje, novačenje se nije odvijalo prema prvotnoj zamisli. Pače, bilo je »skandaloznih neposlušnosti« (Ogorje), pa su protiv izgređenika poduzimane odgovarajuće mjere.³⁸ Neki od popisanih pobjegli su od kuće da izbjegnu novačenje, a drugi su to uradili nakon što su privedeni u prihvatni centar u Zadru.³⁹ No, i pored svih nedaća već je do 15. travnja iz Zadra u Mletke otpremljeno 947 novaka (krajina), uključujući nekoliko dragovoljaca (compresi alcuni volontari).⁴⁰ Kako to pokazuje jedan izvor, samo su na području Knina i Drniša do 20. lipnja uvojačena 283 momka, tri više od predviđenog.⁴¹ Štoviše, u kolovozu je na zadarskim otocima podignuto 30 mladića za potrebe posade golete »Zaira«.⁴² K tome, u listopadu je također uvojačen stanovit broj Dalmatinaca, koji su već u Zadru dobili vojničke odore.⁴³ Zacijelo je preostatak potrebitih vojnika uvojačen do kraja te godine. Dapače, i pored činjenice da većina Dalmatinaca nije htjela ići u vojnike, ovdašnje vlasti su

---

38 *Isto*, br. 1869, 2380.

39 *Isto*, br. 1707.

40 *Isto*, br. 1975, 2461, 2552.

41 PAZd, Spisi Mjesnog vrhovništva u Kninu, svež. 6, br. 299.

42 PAZd, SVD, 1799, III/1, br. 4483, 4492, 4671.

43 *Isto*, IV, br. 3961.

uspjele tada unovačiti kojih 3.000 vojaka.⁴⁴ Kako bilo da bilo, Austrija je uspjela u Dalmaciji sakupiti dostatan broj vojnika za popunu svojih postrojbi u sjevernoj Italiji, bez obzira je li to učinjeno prisilom ili ne, kako se malo zatim sporilo.⁴⁵

Nadvojvoda Karlo je sredinom ljeta 1802. zapovjedio novo vojačenje za popunu austrijskih četa, unatoč mirnodopskom stanju. Njegov nalog je vlastima u Dalmaciji prenijelo zapovjedništvo ratne mornarice u Mlecima 17. kolovoza, te su zadarske vlasti 9. rujna obznanile vojačenje u svrhu ponovnog uspostavljanja, točnije rečeno, dopune Bataljuna dalmatinske mornarice, stacioniranog u Mlecima. Poradi toga je u Zadar poslan kapetan Gikanović, koji je uz pomoć nekolicine časnika i dočasnika bio dužan najprije sačiniti nove popise i potom obaviti vojačenje.⁴⁶ Iz tog oznanjenja doznajemo da je vojna služba Austrije, prema dotadašnjim propisima, trajala deset godina, koliko su također trebali služiti Dalmatinci u mornaričkom pješastvu.⁴⁷ Međutim, novi propisi su predviđali služenje pješastva u trajanju od deset, konjice dvanaest, a topništva pak četrnaest godina. Među prve su spadali vojnici spomenutog bataljuna tada nanovo organiziranog, koji je bio određen za službu u Kraljevskoj mornarici. Dragovoljci su služili dvanaest godina.⁴⁸ Nisu oznanjeni pa time ni poznati točni rezultati tadašnjeg vojačenja. Tek neke indicije daju naslutiti da je moglo biti dignuto nekoliko stotina novaka, budući da ovdašnji ljudi nisu bili skloni služenju vojske ni pod uvjetima koji su tada nuđeni. Zna se da je pukovnik Danese uspio uspostaviti dvije legije (čete) od uvojačenih Dalmatinaca, kako su to vlasti zamislile.⁴⁹ Slično se ponovilo i sljedeće godine. I tada su novaci u Dalmaciji dizani, te predavani na obuku njemačkim časnicima koji nisu znali hrvatski jezik; pače, oni su maltretirali novake, napose batinanjem, što je uzrokovalo njihovo napuštanje postrojbi.⁵⁰

---

44 PISANI, 88; MAŠTROVIĆ, *Razvoj sudstva...*, str. 40; PERIČIĆ, 210. Može biti da ta brojka predstavlja uvojačenje svih u razdoblju od 1797. do 1799. što bi bilo približno realno.

45 PAZd, SVD, 1801, III, br. 2498. Treba reći da je tada bilo stranih vrhovatelja ovdašnjih ljudi, za vojsku njihovih vladara (PAZd, *Politički spisi Vrhovništva u Zadru*, svež. 19, br. 1260).

46 MAŠTROVIĆ, *Zadarska oznanjenja*, 65-66; PAZd, *Štampe*, svež. 4, br. 316 I; SVD, 1802, XXII, br. 4897; XXIII, br. 5007.

47 PAZd, SVD, 1802, XXIII, br. 5215.

48 Isto, XXII, br. 4941. Treba napomenuti da su rijetki Dalmatinci odlazili na školovanje u vojnu akademiju u Neustadt (isto, 1800, 1801, XXIII, br. 1954).

49 Smotra dalmatinska, 17, 1904., br. 10.

50 Isto, br. 11. Ne vjerujemo da 1804. nije bilo regrutacije, ali o tome izvori šute.

Početak god. 1805. Austrija je ponovno zaratila protiv Francuske, na sjevernotalijanskom ratištu, na strani Treće koalicije. Dakako, za to je trebalo svježih vojnika, te je u Dalmaciji još jednom započelo novačenje za oružje sposobnih ljudi. No, unatoč tomu je car tek 6. lipnja naložio podizanje 300 novaka, što je sljedećeg mjeseca i obavljeno. Treba reći da je samo Dalmatinskom mornaričkom bataljunu u Mlecima nedostajalo 150 vojnika. No, Dalmatinci se ni tada nisu dragovoljno odazivali pozivu. To su činili tek onda, kako tvrdi poručnik Zavoreo, kad ih na to prisili glad.⁵¹ Ni ovdašnje vlasti nisu bile ažurne. Tek u kolovozu su sačinile popise novaka (leva delle cernide, leva delle coscitte craine) i donijele nove propozicije novačenja. Prema tom popisu trebalo je u kopnenom dijelu Dalmacije podići ukupno 2.650 novaka. Prema područjima to je izgledalo ovako:⁵²

Područje	broj novaka	Područje	broj novaka
Zadarski kotar	761	Skradin	134
Zadarsko otočje	82	Trogir	187
Šibenik	235	Split	284
Knin	244	Makarska	64
Drniš	279		

Iz popisa su izuzeti Omiš, Imotski i Neretva, jamačno stoga što su prethodno dali dostatan broj vojnika. No, budući da je država doista trebala mnogo vojnika, tada se u propozicijama naglašavalo da će u vojnu službu biti primljeni i odmetnici, osim onih kojima je dokazana krađa ili ubojstvo. Popisani su muškarci u srazmjeru broja muških članova obitelji. Vojačeni su »ljudi zdravi, mladi, snažni i srednje stature« sposobni za oružje, u životnoj dobi od 16. do 60. godine. Od vojne službe su i tada bile izuzete obitelji subaša, seoskih glavara, harambaša, narednika, pandura, trgovaca, te mornara otoka Silbe, Premude i Oliba, koji su bivali zaposleni brodskim prijevozom svega što je bilo potrebno vojsci.

Kada se pristupilo realizaciji obavljenih priprema, iskrsele su razne teškoće. Naime, pored izuzetih još su mnogi tražili izuzimanje od vojačenja. Neki su se pozivali na starost roditelja, drugi na bolest, treći ne neophodne

51 PAZd, SVD, 1805., XXXIII, br. 5860, 5970.

52 Isto, br. 6824, 9422.

poslove i tako redom.⁵³ Zlarinski ribari su kao razlog navodili neophodnost ribarenja, a paški solanari rad na solanama.⁵⁴ Bilo je i onih koji su od regrutacije bježali od kuća ili čak prelazili u Bosnu.⁵⁵ Čini se da su svi muškarci sela Koljana, oni sposobni za oružje, privremeno prešli Dinaru.⁵⁶ Unatoč svemu vojačenje je teklo gotovo prema planu. Štoviše, u rujnu te godine naloženo je uvojačenje dvaju bataljuna vojnika na srednjedalmatinskim otocima, koji su trebali biti regrutirani u Splitu, a potom otpavljeni u Mletke. Treći bataljun je trebalo sakupiti u Zadru, u studenome te godine.⁵⁷

Već u kolovozu je na zadarskom kopnenom području uvojačena 71, a na makarskom pak 64 osobe, upravo onoliko koliko se predviđalo popisom.⁵⁸ Zna se i to da je ponegdje, kao u Skradinu i Kaštelima, odaziv popisnika bio »obilat«, dakle cjelovit, dok je u drugim mjestima skupljeno po nekoliko desetina novaka.⁵⁹ U svakom selu pokrajine, ovisno o broju njegova pučanstva, dizano je 2-5 novaka. Do 22. kolovoza je na zadarskim otocima skupljeno 40 černida, od kojih je samo njih 17 pronađeno sposobnih za oružje.⁶⁰ Za potrebe popunjenja Dalmatinskog mornaričkog bataljuna na čitavom je otoku Korčuli popisano 36 mladića.⁶¹ Kako neki tvrde, u ljeto te godine je u čitavoj Dalmaciji bilo unovačeno 1.568 mladića, koji su preko Zadra brodovima prevezeni u Mletke, odnosno sjevernu Italiju, gdje su i ostali.⁶² U rujnu 1805. su od dijela tih novaka popunjeni Dalmatinski mornarički bataljuni pješastva u Mlecima, te uspostavljena tri pješadijska bataljuna, od kojih su dva upućena u Mantovu.⁶³ Austrijski opunomoćenik Gyulay je 3. siječnja 1806. ponudio francuskom maršalu Berthieru pomorske

---

53 *Isto*, br. 6701, 6739, 6776, 6790, 6838, 6883, 6899, 6943, 6948, 7002; PSGB, II, br. 188, 181, 203, 243, 244, 274; IX, br. 1621, 1632.

54 PAZd, SVD, 1805., XXXIII, br. 8499, 8832, 9703.

55 *Isto*, br. 7515, 7535, 8505, 8811.

56 PAZd, PSGB, II, br. 289.

57 *Isto*, IX, br. 1658, 1698.

58 PAZd, SVD, 1805., XXXIII, br. 6904, 8542.

59 PAZd, PSGB, II, br. 171, 186, 264, 266, 268, 271, 272, 275, 276, 279, 295. I tada je umjesto jednog brata uvojačen drugi (PAZd, SVD, 1805., XXXIII, br. 7626).

60 *Isto*, br. 177.

61 *Isto*, III, br. 327, 333.

62 ERBER, II, *Zadar 1888.*, str. 41, bilj. 3. Neki su išli u vojsku kao zamjena oženjenoj ili bolesnoj braći, rođacima ili pak onima kojima se nije išlo na ratište. U zadnjem slučaju su zauzvrat dobivali stanovitu količinu novca, odjeće i deset ovaca, jedno tele i nož i sl. (PAZd, PSGB, II, br. 281, 289).

63 Vittorio ADAMI, *Un reggimento italiano di Dalmati, 1805-1814*, Zadar, 1925., 3; Simenone ADDOBATTI, *Il Reggimento reale dalmato*, Zadar, 1899., 5.

odrede, pješništvo, topništvo i Dalmatinski bataljun, koji su se zatekli u okolici Mletaka, da prijedu u službu Francuske, što je bilo prihvaćeno.⁶⁴ Zacijelo se tu radilo o dva bataljuna dalmatinskih vojnika koji su u jesen 1805. bili stacionirani negdje u sjevernoj Italiji.⁶⁵

Međutim, većina Dalmatinaca se početkom 1806. iz sjeverne Italije vratila svojim kućama. Francuske vlasti su potajno nadzirale ponašanje običnih vojnika koji su prethodno pripadali Dalmatinskoj pukovnji. Neki od njih (Knin) živjeli su mirno kod svojih kuća, dok su se drugi prijavljivali za služenje u francuskoj vojsci,⁶⁶ što iz ljute potrebe, što stoga jer nisu mogli trpjeti stalnu prisotnost Napoleonovih žbira.

III.

Austrija nije nikad pridavala dostatnu pozornost moru i pomorstvu, pa tako ni vlastitoj floti ratnih lađa. Tek potkraj XVIII. st. počela je graditi manje ratne brodove. Početkom god. 1798. austrijska ratna mornarica bila je sastavljena od 2 galere, 14 galeota, 14 šambeka i 7 feluka.⁶⁷ Pri okupaciji Dalmacije i Boke kotorske general Rukavina je raspolagao sa 17 ratnih brodova. Tako malobrojna flota ratne mornarice nije ni izdaleka bila dostatna strateškim potrebama obrane dalmatinske obale u slučaju neprijateljske invazije. Stoga je Austrija već u ljeto 1797. svojoj ratnoj armadi pripojila neke ratne lađe propale Mletačke Republike, one kojima su prethodno kući vraćeni vojnici-Dalmatinci iz Mletaka.⁶⁸ Tada i poslije je Austrija svojoj floti još pridružila neke stare mletačke ratne brodove zatečene u dalmatinskim lukama. Njenu je flotu potom tvorilo 40-ak većih ili manjih jedrenjaka oboružanih s ukupno 264 topa, sve u vrlo slabom stanju. Posadu su činili

---

64 S. ANTOLJAK, Predaja Dalmacije Francuzima (1806), *Rad JAZU*, knj. 288, Zagreb, 1952., 168.

65 Š. PERIĆIĆ, Dalmatinci u Napoleonovoj kopnenoj vojsci, *Zadarska revija*, 35, 1986., br. 1, 70, 74; S. ADDOBATTI, 5; Gustav HUBKA, Eine Königlich dalmatinische Legion im Dienste Napoleon I, *Organ der Militärwissenschaftlichen Vereine*, tom 68, sv. 2, Beč, 1904., 97.

66 PAZd, Spisi generala Molitora, svež. II, br. 158.

67 PAZd, SDK, VIII, br. 4044. Poradi odbojnog stava dvora naspram pomorskoj orijentaciji, Austrija je krajem 1793. imala svega jedan brigantin, dvije feluke i sedam manjih brodova u sastavu svoje ratne mornarice. Godine 1797. raspolagala je pak sa 17 ratnih brodova (Vjekoslav MAŠTROVIĆ, *Naše pomorstvo*, *rukopis*, str. 154 i 180).

68 Dalmacija, Split, 1892., 142; G. NOVAK, *naše more*, Zagreb, 1932., 225. Mletačka Republika je na izdisaju posjedovala ukupno 184 ratna broda, slabo naoružana i pod zapovjedništvom nedoraslog časničkog kadra (ERBER, II, 17; Roberto CESSI, *Storia della Repubblica di Venezia*, sv. II, Milano-Messina, Casa editrice G. Principato, 1968., 330).

uglavnom Dalmatinci.⁶⁹ Da bi njima mogla uspješno braniti istočnojadransku obalu i luke dala ih je popraviti u ovdašnjim škverovima.⁷⁰ No, već 1799. je dio tih mletačkih brodova, da ih ne bi trebala održavati, Austrija prodala u »staro drvo«.⁷¹ Taj postupak je morala nadoknaditi gradnjom novih ratnih brodova.

Dakako, stanovit broj tih brodova bio je namijenjen obrani Jadrana i njegove obale u Dalmaciji. Poslije okončanog zauzeća Dalmacije i Boke kotorske, Dalmatinska flotilja (Flotiglia Dalmata, Scquadra Dalmata) bila je sastavljena od 30 manjih ili većih brodova oboružanih topovima razne veličine i broja; ukupno su imali 204 obična i 58 kratkih topova. U trenutku popisa polovina brodova bila je u plovidbi Jadranom, dok su ostali bili usidreni u zadarskoj luci.⁷² Nešto pozniji izvor donosi podrobnije podatke o tadašnjoj flotili. Preglednosti radi podastrijet ćemo ih tabelarno:⁷³

Vrst broda	Ime broda	Ime zapovjednika	Broj čl. pos.
galeota	La Dalmatina	kap. M. A. Scuttari	58
"	Zaira	kap. Petar Alačević	47
"	Bella Marietta	kap. Marko Bellafusa	40
šambek	L'Ardito	kap. Andrija Dabović	33
"	Il Lampo	Augustin Visković	36
galeota	Buon Destino	kap. Frane Arnerić	37
šambek	Il Rè Pirro	natp. Giovanni Polovineo	32
šambek	Il Fortunato	zast. Jakov Vuškoivć	37
"	Agamemnone	zast. Giacomo Vecchietti	19
galeota	L'Alzira	kap. Gir. Signoretti	31
kaić	»N«	kap. Lisičić	17
galeota	Anetta la bella	kap. Jovan Lazarović	23
"	bez imena	Luigi Battaglini	53

69 G. CATTALINICH, *Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della Repubblica veneta*, Aplit, 1841., 68.

70 PISANI, 88. Neki od tih brodova bili su doista sasvim neupotrebivi (stato innabile). To je bio razlog da su čak iz Mletaka u Zadar dovedeni neki brodograditelji koji su popravljali oštećene jedrenjake i tako ih koliko toliko osposobljavali za namijenjenu im svrhu (PAZd, SDK, VII, br. 62, 2552), kojima su svakako pomagali i domaći majstori te struke.

71 PEDERIN, 203.

72 ERBER, I, 70, bilj. 3. U rujnu 1797. neka su odjeljenja flotilje imala dostatne posade i broj topova (PAZd, SDK, VIII, r. 721).

73 PAZd, SCB, svež. 1, svešćić 6.

Vrst broda	Ime broda	Ime zapovjednika	Broj čl. pos.
šambek	L'Enea	kap. Isepo Felicinović	12
galeota	Buona Amicizia	por. Dominik Bubić	11
goleta	L'Azzardo	por. Andrija Radović	
šambek	Prudente	kap. Licikinić	
feluka	La Tigre	kap. Andrija Zenović	
galeota	La Speranza	zast. Vicko Signoretti	35
"	Giulietta	kap. Juraj Vlastò	32
šambek	Il Corfiotto	kap. Zuane Aleksić	11
"	Intrepido	puk. Zuane Barbariće	41

Prema ovim nepotpunim podacima je na 22 veće ili manje ratne lađe bilo 142 časnika i dočasnika, te 460 mornara i vojnika, uključujući bubnjare. Začudo, svi brodovi nisu raspolagali kormilarima i mornarima, ali držimo da to može biti omaška pisca spisa. Vojnici na brodovima bili su u dobi od 16 do 66 godina, a bubnjari od 12 do 14 godina. Neki od dočasnika i vojnika bili su iz Istre, dok su najveći dio posada »Zaira« i »Andromaca« (koja nije na ovom popisu) činili Talijani.⁷⁴ U usporedbi s brojem posada iz sredine 1797., tada je njihov broj bio jako umanjen. Štoviše, za tri broda i nije dat podatak o broju članova posada.

Početak sljedeće godine u sklopu Dalmatinske flotilje bila su 34 ratna broda: dvije galere (Zaire, Andromaca), četrnaest galeota (Dalne, Stella, Iride, Valoroso rivoluzionario, Piroga, Diana, Colomba, Cacciatrice, Tisiffore, Buon Destino, Alzira, Azzardo, Buon'Amicizia, Speranza), devet šambeka (Enea, Ardito grande, Corfiotto, Lampo, Rè Piro, Fortunato grande, Fortunato piccolo, Vincitore, Agamemnone), pet felukona (Enea, Ardito piccolo, Prudente, Delfin, Tigre) i četiri feluke (Mosca, Mora, Vigilanza, Rondinella). Pored topova njihovo naoružanje je činilo još 259 pušaka, 68 pušaka na izmjenu, 20 revolvera i 22 puške sa širokom cijevi (trombone).⁷⁵ Na platnom spisku Središnje blagajne u Zadru bile su posade nekih od tih ratnih borodva. Podaci se odnose na plaće cjelokupnih posada, od bubnjara do zapovjednika broda. Iz njih doznajemo nekoliko odrednica. Tako doznajemo da je na galeoti »Tisiffore« pod zapovjedništvom kap. Frane Scuttarija bilo dva mornara, tri časnika i 16 vojnika; na galeoti »Andromaca«, kojom

⁷⁴ Isto, svež. 2, 1. 1-3, 598, 601.

⁷⁵ PAZd, SDK, II, br. 4060, 4061.

je zapovijedao narednik A. Filipetti, bila su 2 časnika, 11 mornara i 62 vojnika; na galeoti »La Valorosa«, pod zapovjedništvom kap. Antonija Cappadoca, bili su jedan mornar, 6 časnika i dočasnika, te 26 vojnika; na šambeku »Emilio« pod zapovjedništvom kap. Mate Fortunata bili su jedan mornar, 2 časnika i 16 vojnika; na goleti »La STella«, kojom je zapovijedao kap. Marko Bellafusa, bila su 2 mornara, 10 časnika i dočasnika, te 27 vojnika.⁷⁶ Nadalje, galeotom »Cacciatrice« zapovijedao je Zorzi Vlastò, galeotom »Piroga« zapovijedao je kap. Zuane Maina, galeotom »Iride« kap. Zorzi Vučetić, šambekom »Il Dolfino« kap. Zuane Questini, šambekom »Il Nord« por. Luka Spadier, a felukom »Rossa« kolonel Petar Corponese, zapovjednik zadarskih otoka.⁷⁷ U početku su posade ovih brodova činili vojnici bivše Mletačke Republike, a potom novozavojačeni Dalmatinci, uglavnom otočani. Već 1798. osjećao se nedostatak vojnika na brodovima, uzrokovan bjegovima ili slabim odzivom za vojnu službu Austrije.⁷⁸ O novaćenju smo već nešto kazali, te nije o tome potrebno više govoriti.

Kako je rečeno, već 1799. je Austrija najveći broj ovih brodova otpisala, ali su nemirne prilike iziskivale držanje stanovitog broja ratnih brodova na Jadranu. Mnogi od njih su korišteni kao pratnja trgovačkim brodovima, kada su ovdje plijenili i robili razni gusari i pirati.⁷⁹ Na žalost, poznijih godina nismo susreli skupne podatke, nego samo povremeni spomen pokojeg broda iz spomenutih pratnji. Ipak, evo još nekoliko podataka. U lipnju 1799. mnogi su vojnici galere »Zaira«, dok se nalazila u Mlecima, oboljeli i liječeni u tamošnjoj Dalmatinskoj vojnoj bolnici (Ospitale Militare Dalmato).⁸⁰ Na nekim od ovih ratnih brodova bilo je administrativnog osoblja, kirurgâ i vojnih kapelana,⁸¹ onima s brojnijim posadama. Bilo je također slučajeva da su sinovi časnika na istim lađama služili kao kadeti.⁸² Mnogi

---

76 PAZd, SCB, svež. 2, 1. 561, 599-627; Miscellanea, svež. 16, poz. 28, 1. 144-157. Na galeri »L'Andromaca« u početku je bio stanovit broj članova posade neizračunljiv, koji je beskorisno opterećivao državnu blagajnu (SDK, VIII, br. 1737). Sredinom 1801. državna je blagajna u Zadru isplaćivala dvije pukovnije Dalmatinaca (PAZd, SVD, 1801., II, br. 4270).

77 PAZd, SCB, svež. 2, 1. 416.

78 Sredinom 1800. bila je potreba 60 vojnika za popunu posade četiriju šambeka koji su se nalazili u šibenskoj luci (PAZd, SVD, 1800., III, br. 5052).

79 PAZd, SVD, 1801., V, br. 613.

80 *Isto*, 1799, XII, br. 7196.

81 *Isto*, SDK, VI, br. 3990.

82 *Isto*, br. 3956.

kadeti bivše mletačke mornarice su početkom 1798. stupili u službu Austrije,⁸³ ali ih nikad nije bilo dostatno.

Već u ljeto 1797. u Zadru je uspostavljena Privremena uprava flotilje (Direzione interinale della Flottiglia), kojoj je na čelu bio kapetan Nicolò Pasqualigo.⁸⁴ Poslije je ona preimenovana u Zapovjedništvo flotilje (Comando della Flottiglia), ali ponekad i Zapovjedništvo mornarice (Comando di Marina), odnosno Carsko kraljevska dalmatinska mornarica (I. R. Marina Dalmatina).⁸⁵ Čitava ova flotilja dijelila se u eskadre (squadra) odnosno odjeljenja (divisione), koji su činili po nekoliko ratnih brodova. Prvi zapovjednik Dalmatinske flotilje (Flottiglia Dalmata) bio je konte Đorđe Vojnović, a od 1802. to je bio kap. Božo Gikanović.⁸⁶ Poznato je da je jednom eskadrilom od četiri topovnjače zapovijedao Dubrovčanin Vlaho Maskarić, jednom sastavljenom od četiri polugalere (mezzegalere) i jedne šalupe kap. Marko Bellafusa, a jednom pak pukovnik Vicko Michieli-Vitturi.⁸⁷ Kapetan Petar Alačević je neko doba bio ujedno zapovjednikom golete »Buon Destino« i Kulfskog odjeljenja (Divisione del Golfo).⁸⁸ Na tim brodovima su pored mornara (kormilara) i vojnika bili časnici i dočasnici: njihova hijerarhija se u načelu kretala ovako - kapetan (najčešće zapovjednik), poručnik, zastavnik, kadet, narednik i kaplar. Rijetko su časnici pod ratnom zastavom tada nosili činove ratne mornarice; samo smo za Ivana Mazarovića i Licudija i pronašli da se naziva i poručnikom vašela (tenente di vascello), dok su neki nazivani prvim i drugim poručnikom, odnosno poručnikom fregate. Kako su to usamljeni slučajevi, to nas navodi na zaključak kako je barem ovdašnji dio tadašnje austrijske ratne mornarice bio prilično slabo organiziran. Poznato je da je sredinom 1801. u Dalmaciju došao pukovnik Grenville poradi prikupljanja podataka glede stanja ovdašnje ratne mornarice,⁸⁹ ali nismo uspjeli pronaći njegovo izvješće.

---

83 *Isto*, VIII, br. 3909; VI, br. 2444.

84 PAZd, SVD, 1798., IV, br. 3694; 1799., III, br. 4671; XIII, br. 4197.

85 PAZd, SDK, VI, br. 4489; IX, br. 2693.

86 PAZd, SVD, 1802., VI, br. 718. Pučanstvo Boke kotorske bilo je oprosteno od vojne službe i svakog novačenja (Antun DABINOVIĆ, Pozadina bokeljskog ustanka god. 1869, *Rad JAZU*, knj. 237, Zagreb 1929., 73-75). Jedino su Bokelji služili kao časnici na brodovima ratne mornarice Austrije.

87 PAZd, SVD, 1799., III, br. 5142; XIII, br. 343.

88 *Isto*, 1798., IV, br. 3787. Kapetan Vicko Dabović postavljen je za zapovjednika flotilje određene za obranu Mletaka (Pavao BUTORAC, Boka Kotorska nakon pada mletačke republike do bečkog kongresa /1797-1815/, *Rad JAZU*, knj. 264, Zagreb, 1938., str. 198, bilj. 69).

89 PAZd, SVD, 1801., V, br. 2823.

Poslije uključivanja Dalmacije Napoleonovoj Francuskoj, nova je vlast naslijedila od prethodne nekoliko ratnih brodova, neke još mletačke, a druge pak austrijske konstrukcije.⁹⁰ Mornarički topnički bataljun, stacioniran početkom 1806. u Mlecima, dotle u austrijskoj službi, stavljen je na raspolaganje francusko-talijanskoj ratnoj mornarici na Jadranu.⁹¹ Zasigurno se zna da su među tim brodovima bili galeota »Buon Destino«, pod zapovjedništvom kap. Gikanovića i šambek »Il Lampo« pod zapovjedništvom kapetana Radonića.⁹² Druge pojedinosti o tome nisu poznate.

IV.

Da bi pučanstvo Dalmacije privukla za službu u svojoj vojsci Austrija je odmah najavila plaćanje onih koji se odazovu njenom pozivu. U početku su plaće časnicima, dočasnicima, mornarima i vojnicima isplaćivane u dalmatinskim lirama, bile prilično velike. Vojnici i mornari su još primali 42 libre dvopeka mjesečno.⁹³ No, već početkom 1798. one su dosta splasle. Tada su časnici i dočasnici primali i nekakvu »hranu« (panatica), a vojnici samo 21 libru dvopeka.⁹⁴ Štoviše, plaće su bile različite visine na raznim ratnim brodovima. Nismo uspjeli pronaći potvrdu razlozima njihove neujednačenosti, ali se može pretpostaviti da su one dijelom proizlazile iz različitosti vrijednosti mletačke i dalmatinske lire, odnosno priljeva novca u Središnju blagajnu u Zadru.

Već je 1797. god. bilo nereda u svezi isplate plaća vojnicima ratne mornarice i onima kopnenih postrojbi u Dalmaciji.⁹⁵ Tada su zapovjednici brodova bili dužni na svoj trošak paliti brodska svjetla i nabavljati sitne potrepštine za higijenu broda i posada (spužbe, metle i sl.). Neki su se od njih početkom 1798. na to požalili vlastima u Zadru, pa je ta nepravda dijelom ublažena: otada su zapovjednici galera, galeota, šambeka i šambekina dobivali

---

90 Š. PERIČIĆ, Sudjelovanje Dalmatinaca u Napoleonovoj ratnoj mornarici, *Pomorski zbornik*, 5, Zadar, 1967., 570.

91 *Isto*, 572.

92 S. ADDOBATTI, 6.

93 PAZd, SCB, svež. 1, sveščić 8, br. 53; SVD, 1799., III, br. 1460.

94 PAZd, SDK, VI, br. 3125; IX, 3549, 4099; Miscellanea, svež. 16, poz. 28, 1. 150-151, 157.

95 PAZd, SDK, VIII, br. 3771, 4062, 4099.

mjesečno 6, oni feluka 4, a manjih brodova pak 2 fiorina kao naknadu tih troškova.⁹⁶

Prema proglasu od 9. rujna 1802. vojnici su pored odore odmah dobivali 12 fiorina predujma, a potom 3 fiorina za »male potrebe«: dnevna plaća im je bila 11 karantana i jedna libra i 4 unče dvopeka.⁹⁷ To znači da su mjesečno primali 5,5 fiorina i oko 40 libri kruha. Nisu pak dostatno jasni ovi podaci o plaćama, ali se svejedno može pretpostaviti da plaća u novcu i kruhu nije mogla nimalo poticajno djelovati na odziv dalmatinskih Hrvata na vojnu službu Austrije, to prije što je za nekoliko godina njena vladanja Dalmacijom ratno stanje bilo gotovo stalno.

V.

Nenavikli na obvezatnu vojnu službu, Dalmatinci ju uvijek nisu bili voljni obavljati čak ni pod uvjetom primanja plaće. No, pravi razlog takvom ponašanju naspram služenja vojske u austrijskim četama nije sasvim jasan, ali je zato odbojnost očigledna. Poradi množine pojedinačnih slučajeva dezerterstva nije moguće ni potrebno bilježiti svaki takav slučaj, nego ćemo se uglavnom ograničiti na skupne bjegove.

Dalmatinsku pukovnicu stacioniranu u Zadru ljeti 1798. podrivale su mnoge neugodnosti. Njen zapovjednik se žalio vlastima da vojnici zahtijevaju privremeno puštanje kući poradi obavljanja neophodnih poljskih radova: u gotovo svim slučajevima odobravanja takvog dopusta oni se više nisu vraćali u postrojbu.⁹⁸ A to je značilo dezerterstvo. Nadalje, da bi izbjegli vojačenje 1799. mnogi su muškarci Zagore bježali u Bosnu,⁹⁹ dok su pak drugi bježali već iz zadarskih vojarni, prije samog ukrcavanja na brodove za Mletke.

U ljeto 1798. uslijedili su prvi skupni bjegovi dalmatinskih vojnika iz mletačkih vojarni, ali i sa ratnih brodova: tako se zna da je s galere »Colomba« odjednom pobjeglo 4, a s brigantina »Dalmata« čak 9 vojnika.¹⁰⁰ Te godine

---

96 *Isto*, IX, br. 3920, 3929, 4141.

97 PAZd, Štampe, svež. 4, br. 316/I; SVD, 1802., XXII, br. 4897.

98 PAZd, SVD, 1798., VIII, br. 1358, 2257, 2482, 3127, 3361. Kada bi iz zadarske vojarnje uspjeli pobjeći vojnici, to se obznanjivalo pučanstvu grada i okolice topovskim hicima s gradske tvrđave (PAZd, PSVZ, svež. 16, br. 504).

99 PAZd, SVD, 1799., III, br. 3888, 5209.

100 *Isto*, br. 4987, 5345, 5977.

su vojne vlasti u Zadru sačinile tri odulja popisa odbjeglih dalmatinskih vojnika; jedan se odnosi na 34, drugi na 73, a treći pak 18 bjegunaca za kojima je raspisana tjeralica.¹⁰¹ Kako su se bjegunci najčešće skrivali kod svojih kuća, to su za njihovo hvatanje bivale angažirane seoske ronde. Dakako, vlast je to nagrađivala; za uhvaćenog dezertera davala je nagradu od 8 fiorina ili 2 cekina,¹⁰² što je bila prilična svota novca. Ako odbjegli vojnik nije bio ubrzo uhvaćen i vraćen u postrojbu, vlasti su umjesto njega zavojačile nekog njegovog ukućana.¹⁰³ Prva amnestija odbjelim dalmatinskim vojnicima obznanjena je 28. lipnja 1800. godine,¹⁰⁴ ali nam njen učinak nije poznat.

Novi val vojnog bjegunstva zabilježen je u ljeto 1801. Tada su i pojedinci i skupine bježali s ratnih brodova i postaja kopnene vojske, najviše u malim skupinama.¹⁰⁵ Sa šembekina »Il Nord« odjednom je dezertiralo 7, a potom sa šambeka »L'Ardito grande« nekoliko dalmatinskih vojnika.¹⁰⁶ Štoviše, 16. kolovoza te godine iz zadarske je vojarne odbjeglio zajedno 16 vojnika, koji su potom nekakvim brodom preplovili Jadran i pridružili se tamošnjim piratima.¹⁰⁷ Slično je postupilo šest bjegunaca koji su takođe prešli brodom na suprotnu jadransku obalu, te poslije prodaje brodića stupili u francusku mornaricu.¹⁰⁸ Hvatanje bjegunaca nije bilo učinkovito, te je u listopadu oglašeno oznanjenje glede produžetka oprosta za četiri mjeseca »svim vojnicima koji utekoše zaradi ratnih događaja«, ako se na vrijeme jave svojim dotadašnjim zapovjednicima.¹⁰⁹ Zacijelo je takav postupak vlasti imao pozitivni učinak.

Godine 1802. dalmatinski vojnici u austrijskim postrojbama nastavili su bježati. To se najviše odnosi na postrojbe stacionirane u sjevernoj Italiji, u sklopu Talijanske armade. Dakle, ratne prilike uzrokovale su veći intenzivitet bjegova. To najbolje pokazuje oznanjenje od 16. travnja 1803. god., kojim je obećana amnestija dezerterima (»odbignicima«) iz minulog rata, te

---

101 *Isto*, br. 5181, 5697.

102 PAZd, SVD, 1799., III, br. 6799; *Miscellanea*, svež. 16, poz. 30, l. 173.

103 PAZd, SVD, 1799., III, br. 5175, 5623, 5976.

104 PAZd, PSVZ, svež. 17, br. 716.

105 PAZd, SDK, XXIII, br. 4292, 4302, 4662.

106 *Isto*, br. 4372.

107 *Isto*, br. 4372, 4662, 5793, 6075.

108 *Isto*, br. 4720.

109 MAŠTROVIĆ, *Zadarska oznanjenja*, 64.

ih se pozivalo da se što prije vrate svojim kućama ili vojnim postrojbama.¹¹⁰ Umorni od ratovanja i vojne službe uopće, u kojoj je vladala stroga stega, vojnici su tražili spas izvan svojih kuća i domovine. Potjernice su odjednom oglašavane za desetak odbjeglih vojnika.¹¹¹ Nije zabilježeno dragovoljno prijavljivanje bjegunaca vlastima. Zna se da je s golete »Diana« početkom 1804. pobjeglo pet vojnika; njih su uhvatili neki Šoltani, predali vlastima i bili novčano nagrađeni.¹¹² Jevima je koristoljublje nadvladavalo ljubav prema bližnjem.

Kada je god. 1804. planuo rat u sjevernoj Italiji, ponovilo se dezertiranje Dalmatinaca iz dalmatinskih, a još više sjevernotalijanskih vojarni. Brojni su bili pojedinačni, ali je bilo i skupnih slučajeva. Tako je zabilježeno dezertiranje trojice vojnika s nekog ratnog broda, te čak devetnaestorice drugih iz nepoznate vojarne, u ožujku 1805.¹¹³ U ljeto te godine iz zadarske su vojarne uspjela pobjeći petorica domaćih vojnika, a u jesen je zabilježeno dezerterstvo mnogih Dalmatinaca;¹¹⁴ upražnjena mjesta u odnosnim postrojbama, poradi velike potrebe vojnika, vlasti su popunjavale kažnjenicima koji su izdržavali uzničku kaznu.¹¹⁵ Naspram tome, neke su lokalne vlasti bile optuživane poradi navodne indolencije spram vojnih bjegunaca, što je, držala je središnja vlada, još više poticalo njihovo bježanje: stoga je ona zapovijedala provođenje energičnijih mjera u svezi s time.¹¹⁶ Unatoč tomu je i poslije bilo pojedinačnih i skupnih bjegova; tako je samo iz jednog Dalmatinskog bataljuna pobjeglo 75 vojnika, do 15. listopada 1805.¹¹⁷ Dakako, takvih postupaka nisu bile pošteđene ni druge postrojbe sastavljene od novaka iz Dalmacije, ali nam nisu poznati konkretni podaci. Jer, oni su slijedili najviše u tijeku ratnih zbivanja, a njih tada nije manjkalo.

A što je bio uzrok takvoj poplavi dezerterstva Dalmatinaca iz austrijske vojske? Izvori ga nikad ne spominju izričito, ali se može s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da se radilo o nenaviknutosti ovih na stalnu vojnu službu,

---

110 *Isto*, 66-67.

111 PAZd, SVD, 1802., XXII, br. 3592, 3674, 3763, 3767, 4399.

112 PAZd, ARhiv Splita, Spisi Vrhovništva, kut. 641, br. 1800.

113 PAZd, SVD, 1805., XXIII, br. 300, 1014, 1292, 1763, 2824.

114 PAZd, PSGB, II, br. 274. Bilo je slučajeva da su Dalmatinci-vojnici umirali izvan domovine (*Isto*, SVD, 1805., XXIII, br. 1885; 1801., II, br. 509, 2189).

115 PAZd, PSGB, III, br. 300, 303, 306.

116 PAZd, SVD, 1805., XXXIII, br. 3551.

117 *Isto*, 4743, 5515, 8505, 9140, 9889.

javnom iskazivanju takvog osjećaja, te nepoštivanju njemačkih, austrijskih časnika poradi njihove strogosti i nerazumijevanja njihova jezika.¹¹⁸ Bilo kako bilo pučanstvo Dalmacije nije pokazalo veliku želju služenja novom vladaru, unatoč promidžbi i agitaciji mnogih i popularnih ljudi.

VI.

U dosadašnjoj historiografiji jedan je događaj, inače jako znakovit, bivao jedva spominjan. Radi se, naime, o pobuni vojnika Dalmatinske mornaričke pukovnije stacionirane u Mlecima, koja se zbila sredinom 1800. godine.¹¹⁹ Dakako, takvi postupci nisu bili u prošlosti česti, te je o njemu potrebno nešto više reći.

Naime, u ljeto 1800. se u Dalmaciji pronio glas da je Napoleon sa 7.000 vojnika napao Milansku državu, te da su se stoga mnogi iz Verone i drugih tamošnjih gradova sklonili u Mletke. Istodobno se pročula vijest o pobuni dalmatinskih vojnika u sastavu spomenute postrojbe, u trenu kada je izdata zapovijed da se krene na bojište izvan Mletaka. Što se zapravo zbilo teško je dokučiti jer ne raspoložemo svim relevantnim izvorima. No, još prije smo spomenuli zaziranje Dalmatinaca od »njemačkog cesara« i nepoštivanje njemačkih časnika, pa je moguće da je upravo nametanje jake stege, kojoj nisu bili navikli, bio tome povod. Čitava pukovnija se solidarizirala protiv surovih i neobljubljenih časnika-Nijemaca.

Prethodno dobro organizirani, noću 12./13. lipnja 1800. dalmatinski su se vojnici gotovo domogli skladišta oružja, valjda da se još bolje oboružaju: prisebnost duha jednog dočasnika osujetila je njihovu nakanu, te su ubrzo svladani a kolovođe uhićeni.¹²⁰ U nastalom metežu jedan je Dalmatinac puškom udario nekog Austrijanca. I to je bilo sve. Neki govore o pobuni »većeg dijela Dalmatinaca« (dalla maggior parte de' Dalmati), neki da je ona plod »nejasnog zavođenja malog broja zlotvora« (prodotto della più astruata seduzione di pochi scelerati),¹²¹ dok treći pak govore o općoj pobuni (una

---

118 MATIJEVIĆ, str. 284, bilj. 136.

119 PISANI, 88; ANTOLJAK, *Dalmatinsko pitanje kroz vjekove*, Zagreb 1944., 101.

120 PISANI, 88; PAZd, SVD, 1801., II, br. 572, 6055. Jamačno su iz bojazni od pobune austrijske vlasti u Mlecima utamničile časnika Vjeku Matutinovića (*Narodni list*, 12, Zadar, 1873., br. 89).

121 PAZd, SVD, 1800., III, br. 3215, 4182, 4400, 4427.

Banda de' noti rivoltosi soldati Dalmati; sia emmersa una sommossa universale nel Reggimento Dalmata).

Ovaj postupak dalmatinskih vojnika je, čini se, jako i neugodno iznenadio vojne i građanske vlasti u Dalmaciji. Unatoč tomu, vlasti nisu bile prema izgređnicima preveć stroge, kako bi se očekivalo, to prije što se to zbilo u tijeku rata na susjednom području. Najprije je njih oko 300 razoružano i svučeno, dakle otpušteno iz vojske, te bez hrane i odjeće upućeno brodovima u Zadar, budući da većina nije bila voljna dalje služiti vojsku pod istim uvjetima.¹²² Ovi su bili razasuti po čitavoj pokrajini. Strahujući da će povratnici ovdje razglasiti nova maštanja i alarmirati javnost, vijesti »koje bi mogle uroditi fatalnim duhovnim požarom« i uznemiriti pučanstvo Dalmacije, poduzete su odgovarajuće mjere.¹²³ Naime, kako se radilo o optuženima za pokušaj pobune »protiv svakog zakona podaništva«, »otvorene povrede zadane prisege« i slično, središnja vlast je naložila lokalnima »najbrižniji nadzor ponašanja i govorenja« zabludjelih.¹²⁴

Međutim, to nije bilo sve. Stotinjak vojnika je ipak zadržano u Mlecima poradi daljnje istrage o događaju. Tijekom kolovoza i rujna obavljene su sve pripreme za suđenje. Sud je one koji su priznali krivicu u istražnom postupku, njih 48, proglasio nedužnima i odmah oslobodio optužbe. Ti su nastavili služiti vojsku. Pored njih su nedužnima proglašeni pukovnik Demetri Bua, te kapetani Marko Antun Filaretti, Jerolim Michieli, Mate Meštrović i Marko Dešković, te narednici Ivan Kokalj, Tomo Knežević i Stipe Zdrilić. Drugog listopada izrečena je presuda devetorici preostalih vojnika: presuda je varirala od 8 mjeseci do 3 godine zatvora.¹²⁵ Naime, osuđeni su bili: Stojan Ilim, 3 godine, Mate Belija, Petar Ercegović, Mate del Bello, Božo Tintor i Mate Ancina, 2 godine, Jure Golub 1 godinu, a Bariša Miloš i Zuane Marchesi na

---

122 *Isto*, br. 3215, 3216.

123 *Isto*, br. 3383, 3398, 3463, 3464, 3536. Fra Josip Glunčević je 25. lipnja te godine u svom dnevniku zabilježio da su 12. tog mjeseca »naši dalmatinski vojnici učinili probljediti Mletke«, pokušavši izvršiti »pobunu protiv austrijske posade«, »okrenuti protiv časnika i austrijske vojske«. Prema njegovim riječima uhićeno je osam časnika s pukovnikom Michielijem i mnogo vojnika. U Dalmaciji je vladao »razlozan strah od nekog novog gibanja« poslije njihova povratka kući (Biblioteka franjevačkog samostana Sinj, Ms. X/2).

124 *Isto*, br. 3370; Arhiv Makarske, Politički spisi Vrhovništva, 1800., svež. 4, br. 59. Još su rabljene fraze »colpevole condotta«, »infame condotta« i sl.

125 PISANI, 89.

8 mjeseci izdržavanja uzničke kazne.¹²⁶ Sudeći po prezimenima neki od njih nisu bili Dalmatinci.

Kako rekosmo, ovim postupkom Dalmatinci su izazvali pravi bijes vlasti, te bili označeni kao »glupi i nevjerni podanici« koji su ovim činom sebi »uskrali slavu i proglasili se najgorim podanicima«. ¹²⁷ Ni poslije pravi motiv njihova postupka nije sasvim pojašnjen, mada se sumnjalo u ljubomorne krajiške glavare koji nisu podnosili prestiž austrijskih časnika; oni su podlegli pogibeljnom uplivu »varljivih sijača pogrešnih i izazivačkih misli«, te stoga označeni kao dezerteri. ¹²⁸ Naravno, dalmatinska vlada je javno osudila taj postupak i organizirala strogi nadzor razvojačenih. Za nju je taj čin bio »sramotno djelo« (disonorata azione). No ona se time nije zadovoljila nego je župnicima čitave pokrajine naložila neka vjernicima propovijedaju protiv »tužnog i nezahvalnog postupka pobunjenih Dalmatinaca«. ¹²⁹ Sačuvana je propovijed fra Bonaventure Bilušića, održane već 13. lipnja u Drnišu. Ovaj je svoje riječi usmjerio protiv pobunjenika koji se »usudiše reći (...) da pod barjakom Kralja i Ćesara ovlika moguća vojevati ne će. Odviše pokradoše jedan magazin praha i navališe na arsenal da ga porobe.« Na kraju je pozivao protjerane neka se jave, neka reknu tko ih je nagovorio na taj čin i da se prijave da opet žele služiti vojsku. ¹³⁰ Neki su nastavili nositi vojničke odore, što im je vlast branila pod prijetnjom kazne od 25 udaraca batinom. Štoviše, oni su svojim ponašanjem izazivali »drsko i skandalozno mrmljanje« i »sramotno ponašanje« sunarodnjaka, što vlasti nije mogla podnositi. ¹³¹

Stoga je pokrajinska vlada 20. lipnja diljem Dalmacije razaslala 130 komada oznanjenja, pisana talijanskim i hrvatskim jezikom, u svrhu nadzora ozloglašanih bivših mornara, koji su izvršili »gnusnu pobunu«. Njime je nalagan strog nadzor »glavara krainčki i glavara seljanski na njihovo življenje i na njihovo pripovijanje da kako jesu osramotili sebi ne kušaju s izmisljenim lažim činiti sagrišiti drugi Hrvata...«. ¹³² Takav odgovor vlasti bio je neminovan, to prije što su se plašile negativnog utjecaja na »krajine«, te nastojale

---

126 PAZd, SVD, 1801., II, br. 6055. Čini se da su još trojica - Marko Kusić, Ante Raos i Grgo Zec - bili i dalje zadržani u istražnom zatvoru (PAZd, SVD, 1800., III, br. 3216).

127 PAZd, SVD, 1800., III, br. 3370.

128 *Isto*, br. 3370, 3746, 3837.

129 PAZd, Arhiv Raba, kut. 70, sv. 88, br. 143.

130 PAZd, Spisi Mjesnog Vrhovništva u Kninu, svež. 6, br. 596.

131 PAZd, SVD, 1800., III, br. 3402, 3676, 3846, 3905, 3928, 3936, 3941.

132 PAZd, PSVZ, svež. 17, br. 659, 787; svež. 19, br. 1113.

u pokrajini održati mir i red. Lokalne vlasti su uglavnom izvješćivale središnjicu o mirnom ponašanju vraćenih vojnika, od kojih su neki ubrzo izrazili želju za povratkom u svoju postrojbu.¹³³ Bilo je pak i onih časnika, dočasnika i vojnika koji su se nešto kasnije javno ogradili od postupka pobunjenika, odnosno protiv njega.¹³⁴ Dakako, vlast je najjaču potporu u tome imala u fratrima koji su se inače zdušno zalagali za sjedinjenje Dalmacije s banskom Hrvatskom, te je ovaj slučaj uvelike štetio njihovim nastojanjima u tom smislu.

VII.

Zasigurno Austrija nije trebala dalmatinske vojnike samo parade radi, nego za borbu protiv njenih neprijatelja, tada uglavnom Francuske s kojom je bila gotovo u stalnom sukobu. Pri tomu su joj na pomoć bili saveznici, napose Engleska i Rusija. Kako u ono doba u Dalmaciji nije još bilo novina, a niti su sačuvani (ili su ostali nepoznati) dnevници zapovjednika postrojbi, to ne raspoložemo izvornim vijestima o sudjelovanju Dalmatinaca u bitkama koje je Austrija vodila protiv Napoleona.

Jedan stariji pisac tvrdi da od 1797. god. »Dalmatinac nit vojuje, nit četuje, osim koga neznatnoga okeršaja na granici...«. ¹³⁵ Naspram tome stoji tvrdnja kompetentnijeg povjesničara da su Hrvati »silnu krv i tada žrtvovali za puke nemačke svrhe«, ¹³⁶ misleći pri tome upravo na početnu fazu napoleonske epohe. Na žalost, ni on nije naveo nikakve primjere koji bi posvjedočili njegovu tvrdnju, pa ni za prekovelebitsku Hrvatsku. Stoga ćemo ovdje navesti neke slučajeve borbenog angažiranja Dalmatinaca na austrijskoj strani.

Postoje maglovite vijesti o ratovanju Dalmatinaca kod Verone u ljeto 1797., kada su se Austrijanci pobunili protiv Francuza i napravili pokolj; neki od dalmatinskih vojnika koji su se tamo našli bili su ubijeni a neki ranjeni. ¹³⁷ Druge pojedinosti o tome nisu poznate. Francuska je 12. ožujka 1799. najavila rat Drugoj koaliciji, pa time i Austriji, ali potom, čini se, nije bilo značajnijih borbenih djelovanja u sjevernoj Italiji, gdje su se prelamali interesi

---

133 PAZd, SVD, 1800., III, br. 4100, 4238, 4242, 4427, 4634, 4670.

134 *Isto*, 1801., II, br. 6183.

135 *Glasnik dalmatinski*, Zadar, 1, 1849, br. 17.

136 Šime LJUBIĆ, *Pregled hrvatske poviesti*, Rijeka, 1869., 328-332.

137 PAZd, SDK, VI, br. 2782, 4861; PSGB, II, br. 289.

dviju država. Kao granična zemlja Dalmacija je tada stavljena izravno pod zapovjedništvo nadvojvode Karla, dok je vojnim poslovima i dalje rukovodio general Rukavina. Dalmacija je bila izložena učestalim napadima gusara s talijanske obale, koja je došla u posjed Francuske.¹³⁸

Tek u ljeto 1800. sjeverna Italija je postala pozornicom ratnih djelovanja. Nedaleko Mantove odigrala se čuvena bitka između vojski Austrije i Francuske.¹³⁹ Zacijelo su u njoj sudjelovale i neke postrojbe Dalmatinaca; u Dalmaciji, napose u Zadru slavjen je ishod te bitke nezaobilaznim Tebe Boga hvalimo,¹⁴⁰ te je moguće da nije zaboravljen udio domaćih vojnika. Petnaestog kolovoza te godine Austrijanci i Rusi su u bici kod Novija izvojevali pobjedu nad Francuzima, a potom se ratovalo u Švicarskoj, nadomak Lombardiji.¹⁴¹ Novi val borbi započeo je bitkom kod Pavije (9. VI. 1800.), Alessandrije (11. VI.) i Marenga (14. VI.).¹⁴² Kod Marenga su Austrijanci doživjeli neugodan poraz: imali su 3.000 ranjenih i mrtvih, te čak 7.000 zarobljenih vojnika. Ne vjerujemo da su te bitke mimoišle dalmatinske vojnike stacionirane u tamošnjim austrijskim vojarnama. Od 21. prosinca te do 16. siječnja sljedeće godine obavljene su završne operacije na ovom ratištu, koje su zaključene mirom u Linevilleu 9. veljače 1801.¹⁴³

Novo ratno razdoblje nastupilo je u jesen 1804., kada je Treća koalicija odlučila skršiti francusku vojnu silu. Austrija tada nastoji vratiti izgubljenu Lombardiju poradi njena bogatstva i strateškog značenja.¹⁴⁴ To je bio razlog da ona podigne što veći broj novaka, ali u tome nije uspjela, nego se morala zadovoljiti samo s oko 40.000 vojnika,¹⁴⁵ među kojima je bila jedna pukovnija (tri bataljuna) Dalmatinaca.¹⁴⁶ Ta je postrojba kopnene vojske ostala u Italiji, Veroni i Padovi, i sljedeću godinu.¹⁴⁷ Međutim, želje i mogućnosti Austrije bile su u istinskom raskoraku: saveznici, a još manje Austrija, nisu bili dorasli Francuzima na bojnopolju. U srazu neprijateljâ kod Kaldijera 30.-31.

---

138 G. NOVAK, *Prošlost Dalmacije*, II, 288.

139 Petar TOMAC, *Francuski revolucionarni i Napoleonovi ratovi*, Beograd, 1965., 364-365.

140 PAZd, SVD, 1799., III, br. 4769.

141 TOMAC, 368-369.

142 *Isto*, 399, 404, 406-410, 414, 420.

143 *Isto*, 420.

144 *Isto*, 463.

145 *Isto*, 457, 474.

146 V. ADAMI, 3.

147 PISANI, 89.

listopada 1805. u kojem je na strani Austrije sudjelovalo 40.000 pješaka i 5.000 konjanika, ona gubi do 6.000 vojnika.¹⁴⁸ Kako neki tvrde, u tadašnjim borbama sudjeluju i dalmatinski bataljuni iz vojarni u sjevernoj Italiji.¹⁴⁹ Štoviše, jedan bataljun Dalmatinaca, uspostavljen u rujnu, sudjelovao je 3. studenoga u bici kod Montebella, kojom prigodom je posječen jer nije htio uzmaći iz borbe prsa o prsa.¹⁵⁰ Mirom u Bratislavi 26. prosinca te godine okončane su ratne aktivnosti, koje su u Dalmaciji i Boki kotorskoj imale znatno duži epilog.

»Dalmatinska flotilja« je od početka sudjelovala u raznim akcijama na Jadranu, braneći ne samo vrhovnu vlast Austrije na njemu, nego sudjelujući i u opsjedanju Jakina. Tada i u drugim prigodama, napose u borbi protiv francuskih i drugih gusara, pružila je očiglednu valjanost dalmatinskih boraca i pomoraca.¹⁵¹ Godine 1798. po Jadranu su krstarili, pljačkali, progonili, napadali i robili neke dalmatinske otoke, francuski gusari, koje su stalno lovili austrijski ratni brodovi.¹⁵² Mnogi su pak bokeljski trgovački jedrenjaci, oboružani u Trstu, služili u ratne svrhe, boreći se protiv francuskih i afričkih gusara.¹⁵³ U tim borbama naročito se u početku istakao kap. Marko Bellafusa.¹⁵⁴

Neko doba su neprijateljski gusari uznemirivali, pa i terorizirali pučanstvo vanjskih zadarskih otoka. Poradi nedostatka vojnika i mornara, general Bubić nije mogao kompletirati svoju flotilju i uspješno nadzirati i braniti te otoke. Stoga je od vlasti zatražio uvođenje barem sedam domaćih vojnika, vičnih plovidbi i vojevanju na moru.¹⁵⁵ Ratni brod »Zaira« bio je u ljeto 1799. određen u svrhu nadzora Jadrana, pa mu je stoga bila neophodna stalna momčad, 50 novih vojnika, budući da dotadašnja posada nije ulijevala dostatno povjerenje njegovom zapovjedniku.¹⁵⁶ Austrijski ratni brodovi, pa i neki trgovački, koji su bili oboružani topovima, činili su pratnju i štitali tako vlastite trgovačke jedrenjake na njihovoj plovidbi sve do Jonskih otoka. To

---

148 TOMAC, 476-477.

149 HUBKA, 97.

150 ADDOBATTI, 3, 5.

151 G. CATTALINICH, *Memorie...*, str. 68.

152 PISANI, 118; G. NOVAK, *Naše more*, 58.

153 P. BUTORAC, 202.

154 PAZd, SVD, 1799., XIII, br. 1881.

155 *Isto*, br. 442, 940.

156 *Isto*, br. 4197, 5436.

su bile, kako izvori kazuju, »tečajne eskadrile« (squadriglia in corso).¹⁵⁷ Tada je šambek »Il Corfiotto«, pod zapovjedništvom kap. Zuane Alačevića, bio određen kao zaštita zadarskoj luci u slučaju da neprijateljski brodovi probiju vanjski lanac obrane.¹⁵⁸

Ovdje je potrebno spomenuti slučaj Dubrovčanina Vlaha Maskarića u službi austrijske ratne mornarice. Naime, početkom 1799. on je bio zapovjednikom eskadrile od četiri topovnjače. Ne znajući da je između Austrije i Francuske izbio rat, on iz više luke pusti zarobljeni francuski gusarski brod, poradi čega je bio uhićen i zatvoren.¹⁵⁹ Neko je doba proveo u uzama. Čini se da je već 1801. bio proglašen nevinim,¹⁶⁰ mada neki tvrde da je to uslijedilo tek godine 1804. Nije poznata njegova poznija sudbina.

Kada je 1805. nastavljen rat, francuski gusari su na Jadranu pojačali djelatnost, uznemirujući pučanstvo maritimnog dijela Dalmacije i plijeneći domaće i strane jedrenjake čiji zapovjednici nisu bili dostatno oprezni.¹⁶¹ Na strani Francuza bili su i turski gusari koji su dospijevali samo do južnog Jadrana. Njih je neko vrijeme nadzirao šambek »Il Lampo« pod zapovjedništvom por. Radovića, obnašajući vrlo uspješno povjerenu mu zadaću.¹⁶² U jesen te godine bilo je čestih sukoba na Jadranu u kojima su se, naravno, istakli dalmatinski mornari i vojnici. Istaći ćemo jedan takav slučaj. Naime, poznato je da se posada jednog bračkog trabakula hrabro borila s jednim ruskim brikom i dvije francuske topovnjače, kada je došlo do njihova sraza u Bračkom kanalu.¹⁶³ Nadalje, brik »Il Bizzaro«, vlasništvo Zuane Hranotića iz Milne, bio je tada pretvoren u ratni brod,¹⁶⁴ koji je svakako sudjelovao u tadašnjim akcijama. Dakako, to nisu bili usamljeni slučajevi, to prije što su francuski gusari bili tada gotovo stalno nazočni na Jadranu, pokušavajući spriječiti svaku plovidbu. Da je tome bilo doista tako svjedoči činjenica da je

---

157 *Isto*, III, br. 2862, 3104; BUTORAC, 203; Ignjatije ZLOKOVIĆ, Bokeljsko pomorstvo u Napoleonomo doba, *Pomorski zbornik*, II, Zagreb, 1962., 1821.

158 PAZd, SVD, 1798., IV, br. 3871.

159 Vinko FORETIĆ, Udio naših ljudi u stranim mornaricama, *Pomorski zbornik*, I, Zagreb, 1962., 310.

160 PAZd, SVD, 1801., V, br. 1746.

161 *Isto*, 1805., XXIII, br. 8727.

162 *Isto*, V, br. 7306.

163 PAZd, PSGB, IX, br. 1761; G. CATTALINICH, *Memorie...*, str. 110-111; Š. PERIČIĆ, *Sudjelovanje Dalmatinaca...*, str. 590.

164 PAZd, SVD, 1805., XI, br. 2148.

bečki dvor u studenome 1805. izrazio zadovoljstvo glede držanja dalmatinskih i bokeljskih brodova u borbi protiv svakojakih gusara.¹⁶⁵

Kako je rečeno, nazočnost vojnih postrojbi u Dalmaciji trebala je čuvati njen red i mir, što je ona budno činila. Tako je 1799. sudjelovala u smirivanju kaštelanskih seljaka.¹⁶⁶ U rujnu te godine to su uradili vojnici s ratnog broda »Zaira«, koji su zaveli konačni red i mir među buntovnim Kaštelanima.¹⁶⁷ Dapače, 150 »njemačkih vojnika« u sastavu tamošnje austrijske posade osiguravalo je javni mir Dubrovačke Republike kada su se (1799.-1800.) protiv svoje vlastele pobunili seljaci-kmetovi Konavala.¹⁶⁸ Zacijelo je bilo još sličnih slučajeva koji nisu zabilježeni u izvorima ili ih mi dosad nismo uspjeli pronaći.

Krajem studenoga 1805. vojne snage svih područja Dalmacije bile su stavljene u takvo stanje da se na njih moglo osloniti u slučaju neprijateljske invazije ili nekih unutarnjih nemira, kako to tvrdi odgovorna osoba.¹⁶⁹ Tada je, naime, čitava Dalmacija poradi situacije u sjevernoj Italiji bila pretvorena u jedan veliki vojnički tabor.¹⁷⁰ Srećom, nije bilo potrebe za dokazivanjem spremnosti te vojske u ratnim uvjetima, budući da je Dalmacija i tada ostala izvan domašaja ratnih operacija u pravom smislu riječi.

VIII.

Kada je Austrija htjela obaviti prvu regrutaciju, veliki broj mladića Dalmacije iselio se u Bosnu da je izbjegne.¹⁷¹ No, pored popisanih krajina i černida, pripremljenih za slučaj rata, ovdje je nastavljena ustanova pandura, poluvojnička organizacija,¹⁷² kako bi se ovdašnje pučanstvo privikavalo na redovnu vojnu službu, odnosno omekšalo njegov zazor prema njoj.

Naspram tome, stanovitu vrstu vojne službe u pokrajini obnašala je oružnička kompanija. Naime, najprije je u ožujku 1798. u Zadru uspostavljena

---

165 *Isto*, br. 2144.

166 S. ANTOLJAK, *Bune pučana i seljaka u Hrvatskoj*, Zagreb, 1956., 90.

167 *Isto*, 92.

168 *Isto*, 94-95, 100.

169 PAZd, SVD, 1805., IX, br. 9506.

170 J. POSEDEL, 202.

171 PIASANI, 119.

172 *Isto*, 120.

Oružnička četa, u svrhu održavanja dobrog reda i javnog mira u gradu i okolici,¹⁷³ da bi malo zatim, 4. travnja, dalmatinska vlada objelodanila uredbu o uspostavljanju čitave kompanije, zbora takve postrojbe.¹⁷⁴ Taj zbor bio je podijeljen u četiri čete, od kojih je po jedna bila stacionirana u Zadru, Splitu, srednjdalmatinskim i kvarnerskim otocima. Do godine 1802. čitav zbor tvorilo je 72 vojnika, 8 kaplara, 5 narednika i 3 časnika. Prema novoj organizaciji oružništva pokrajine svako od četiri područja imalo je veći broj vojnika negoli dotle svi zajedno. Prva četa sa sjedištem u Zadru nadzirala je područje grada, Nina, Obrovca, Šibenika, Skradina i Knina, dok je druga četa, sa sjedištem u Splitu, kontrolirala prostor toga grada, Trogira, Sinja, Omiša i otoka Brača. Treća četa je nadzirala otoke Korčulu, Hvar, Vis te područje Makarske i Imotskog. Četvrta četa je kontrolirala sve kvarnerske otoke, uključujući Pag. Tada su oružničke snage brojile ukupno 340 vojnika, 68 kaplara, 16 narednika i 11 časnika. Čitavo vrijeme je zapovjednikom oružništva pokrajine bio kapetan Vicko Benvenuti. Svi oni bili su dužni prisegnuti vjernost vladaru. Bjegunci su, a bilo je i njih, kažnjavani batinanjem, ponekad do smrti, budući da su potpadali pod vojni zakon.

Isprva su vojnici dobivali kao plaću 8 lira i kruh, a od 1802. pak 4 fiorina i 10 karantana mjesečno, te k tome još kruh, ogrjev i ulje. Zapovjednik Benvenuti je od 1802. primao 70, kapetani 40, drugi časnici 22, narednici 10, a kaplari 6 fiorina mjesečno.¹⁷⁵ Ni ove snage nisu bile dostatne za održavanje reda i mira u pokrajini te je kapetan Benvenuti malo potom od vlasti tražio njihovo povećanje.¹⁷⁶ Naime, premda su u oružništvu služili najvećim dijelom bivši mletački vojnici, dakle veterani,¹⁷⁷ svejedno su i oni znali pobjeći iz svojih postrojbi: tako je samo u kolovozu 1799. iz Zadra pobjeglo pet oružnika zajedno.¹⁷⁸ To nije bio jedini slučaj, ali su drugi bili najčešće pojedinačni bjegovi. Razlog takvom postupku treba tražiti u niskoj plaći, koja nije mogla zadovoljiti potrebe isluženih vojnika. Dakle, može se reći, ni redarstvenička služba nije bila mnogo lakša od one vojničke u domovini ili izvan nje. A to najbolje pokazuje njen pravi značaj.

---

173 PAZd, SDK, II, br. 4059.

174 MAŠTROVIĆ, *Razvoj sudstva...*, str. 38.

175 PAZd, SVD, 1802., XXIII, br. 6213.

176 *Isto*, 6885.

177 *Isto*, 1807., XXIII, br. 8867.

178 *Isto*, 1799., III, br. 4362, 4464; 1802., XXII, br. 3788.

IX.

Konačno da zaključimo. Austrija je htjela posjedovati Dalmaciju i poradi potrebe za dobrim vojnicima za ratovanje protiv revolucionarne i Napoleonove Francuske. No vojačenje ovdje nije teklo onako kako se očekivalo. Nenaviklo na redovitu i dugotrajnu vojnu službu, pučanstvo Dalmacije je nerado njoj pristupalo, iako je ona donosila stanovitu plaću. Svejedno se može pretpostaviti da je u kopnenu vojsku i ratnu mornaricu Austrije tada uvojačeno četiri do pet tisuća Dalmatinaca, od kojih je nekoliko desetina bilo časnika. Mnogi su teško podnosili udaljenost od kuće, te pojedinačno ili skupno dezertirali. Strogost i netaktičnost »njemačkih« časnika i jaka stega bili su uzrokom pobune dalmatinskih vojnika u Mlecima 1800., čime su iskazali spremnost pružanja otpora tlačiteljima, ali i nelojalnost svom vladaru, unatoč prijetnji strogim kaznama. Sudionici pobune iskusili su teže ili lakše posljedice svoga čina. Nije točno poznat stvarni udio vojnika iz Dalmacije u ratovanju Austrije s Francuzima u sjevernoj Italiji; tek neke indicije ukazuju na njihovo junačko držanje i stradanje za cara. Naspram tome se zna da su se posade ratnih brodova Dalmatinske flotilje doista junački suprotstavljale francuskim i inim gusarima na Jadranu, pri čemu su se istakle i posade nekih ovdašnjih trgovačkih jedrenjaka. Stanovitu vojnu službu obnašale su i oružničke snage u pokrajini, u jačini od oko 500 ljudi, budući da su potpadale pod vojne zakone.

Prilog

NEPOTPUNI POPIS ČASNIKA DALMATINSKIH POSTROJBI

Ime i prezime	Čin	Ime i prezime	Čin
Juraj (Đorđe) Vojnović	zap. flotilje	Jovan Lazarović	kapetan
Marko Antun Bubić	potgeneral	Augustin Visković	"
Antun Stratico	"	Alviž Visković	"
Frane Danese	pukovnik	Toma Lisičić	"
Zorzi Mitrović	"	Zuane Questini	"
Petar Corponese	"	Giacomo Vechietti	"
Vicko Michieli Vitturi	"	Petar Arnerić	"
Ivan Jelić	"	Niccolò Zullati	"
Zuane Barbarić Episcolulo	"	Marko Belafusa	"
Vlaho Maskarić	zap. esk.	Petar Alačević	"
Stanislav Grisogono	zap. bat.	Zuane Aleksić	"
Niccolò Pasqualigo	kapetan	Sebastijan Alberti	"
Giustin Fontana	"	Jakov Granić	"
Marino Zullati	"	Frane Scuttari	"
Pietro di Molin	"	Marko Scuttari	"
Andrija Radonić	"	Leon Pappa	"
Ivan Krsto Matutinović	"	Zorzetto Veneria	"
Zuane Maina	"	Božo Gikanović	kapetan
Mattero Fantinati Mitrović	"	Stjepan Zanović	"
Antonio Cappadoca	"	Ljubanović	"
Vicko Medin	"	Pietro Fantinato	prvi por.
Frane Medin Pieruzzo	"	Giuseppe Soliman	kap.-por.
Petar Žifković	"	Gionanni Polovineo	natpor.
Frane Arnerić	"	Antonio Filipetti	"
Andrija Dabović	"	Giovanni Zavoreo	poručnik
Izepo Felicinović	"	Niccolò Cattaro	"
Ivan Antun Vlastò	"	Luka Spadier	"
Zorzi Vlastò	"	Francesco Doxera	"
Zorzi Vučetić	"	Ante Resić	"
Nikola Felicinović	"	Marko Resić	"
Girolamo Signoretti	"	Antun Maina	"
Bartul Lupis	"	Petar Paštrović	"
Andrija Zenović	"	Šimun Nakić	"
Zorzi Kmetić Liketić	"	Zuane Jovišić	"
(Licikinić)	"	Petar Damjanić	"

Ime i prezime	Čin	Ime i prezime	Čin
Dominik Bubić	poručnik	Stjepan Rogić	potpor.
Zuane Kručić	"	Martin Radonić	"
Anđelo Radonić	"	Pavao Matutinović	"
Pietro Pinelli Jović	"	Vincenzo Marconatti	"
Frane Marulić	potpor.	Spiro Zapocca	"
Ivan Vidrić	"	Jakov Capić	"

Šime Peričić: DALMATIANS IN THE AUSTRIAN MILITARY SERVICE (1797-1805)

S u m m a r y

Little was known until now about the military service of the inhabitants of Dalmatia during the first Austrian administration. Furthermore, the historians dealing with the Napoleonic Era have hardly even mentioned the problem. It was exactly this insufficient knowledge of this matter that instigated the author to investigate, process and present it to the general and scientific public. Unfortunately, present conditions impeded the consulting of the sources outside Croatia, so the author had to rely on the materials from the Zadar Historical Archives that were available. Nevertheless, the new information have made it possible to at least approximately describe the participation of Dalmatians in the army and the navy under the Austrian flag of that day; mentioned are recruitment, absence without leave, combat missions, the 1800 Venice soldiers' rebellion, and other things in connection with the military service in Dalmatia of that time. It can be concluded that Dalmatians were not too enthusiastic to fight and lose their lives all across Europe for the sake of the Vienna Court's interests.